

Torroella de Montgrí a principi del segle XVIII

Introducció

Aquest treball pretén facilitar el coneixement de la vila tal com era fa tres-cents anys. La riquesa documental sobre aquella època permetria enllestir estudis sectorials de més abast, però aquí intentem només descriure una visió general del poble i d'uns avantpassats, amb les seves similituds i diferències amb la Torroella actual.

Ens referim a un temps en què els habitants del municipi experimentaren en la seva pell el que comportà la Guerra de Successió (1705-1714), en què es passà d'un ambient de catalanitat, amb institucions pròpies basades en el pacte, a patir cada vegada més els capricis i les imposicions alienes.

La bibliografia sobre els anys esmentats s'ha ampliat molt i resulta un bon ajut; amb tot, hem volgut sumar-hi un treball de recerca en els arxius de la nostra vila, l'Arxiu Històric Municipal i l'Arxiu de la Parròquia. També seria útil localitzar dades en altres indrets: documentació privada, llibres de comptes, dietaris, correspondència, etc., que ajudarien a divulgar un panorama més complet d'aquella vida quotidiana.

Geografia del terme municipal

El territori

La plana del municipi ha estat marcada per la història del riu Ter. El riu vivia una època de transició en què el tram final no estava consolidat. Cada avinguda portava sediments que empenyien l'entorn i empenyien les terres cap al mar. El Ter canviava de llit, formava braços, illes, llacunes i deixava terrenys abans ocupats per l'aigua; encara resten topònims que ho recorden (la Illeta, els Joncars, les Basses, etc.). Malgrat tot, el territori ja s'havia anat formant al llarg de molts anys.

Les freqüents avingudes comportaven una minva econòmica important. En el cadastre de 1716, després de fer-se una relació de finques rústiques, tot parlant de les Deveses, els autors deixaren la següent advertència: "Però se experimenta que en molts anys se pert la añada per rahó que els rius Ter y Adaró, que se troban dins lo terme inundaren en sus avingudes tot lo pla i negan los fruits de dites terres con s'ha experimentat lo present any 1716 i molts altres antepassats".

Els abundants aiguamolls, situats sobretot a la part més propera al mar, perfilaven un panorama més lacustre.

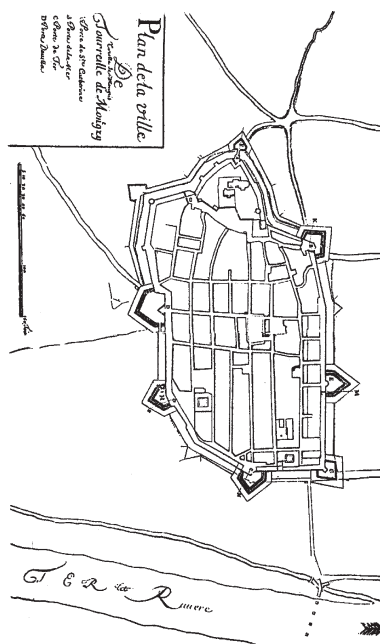
El massís del Montgrí es diferenciava poc del que tenim actualment. Les dunes estaven en procés de formació; segons recull la tradició, les sorres avançaven 16,25 metres per any de mitjana, en direcció cap a migdia.

En el límit nord-oest, la presència de l'estany de Belcaire creava impacte visual, i era font de riquesa. Els períodes en què el nivell de l'aigua baixava permetia practicar la pastura; els llots eren utilitzats com a adob de les terres; els joncs, la balca, els canyissos i altres plantes de creixement espontani eren emprats pels artesans; la caça i la pesca (especialment de l'anguila, la tenca i el barb) abundaven. Aquell estany que ocupava la plana al peu de Sobrestany i anava en direcció al terme de l'Escala, tenia una superfície d'unes 900 vessanes, i l'any 1721 es començà a buidar

per destinar-lo al conreu agrícola. Aquesta obra va ser portada a terme per una empresa barcelonina, en col·laboració amb propietaris de la zona; el treball de dessecació finalitzà l'any 1742.

Els nuclis urbans

En el cadastre de 1716 consten referències de Sobrestany i Torroella, així com de l'Estartit, on es relacionen només tres cases, fet indicatiu del naixement d'aquest nou poblat, que apareix amb els noms de Port de l'Estartit, l'Estartit de Mar i Port de Mar de l'Estartit. Andreu Sàbat, ja en el segle anterior, ens deixà constància de la Bolleria. Contràriament, no figura cap referència de l'Aragall ni del Palau, veïnats que existien segles abans. Gràcies a la documentació de l'exèrcit francès, tenim coneixe-

Projecte de fortificació de Torroella fet per l'exèrcit francès l'any 1709, on s'aprecien els vials situats dins de la muralla.

ment que la muralla del nucli urbà de Torroella, en general ben conservada, tenia un gruix de tres a quatre peus, així com fossat des del portal de Mar fins al de Santa Caterina i Fora Portal. La distribució urbanística a l'interior de les muralles era molt

semblant al que ara anomenem nucli històric. Gràcies al Cadastre de 1716 sabem els noms de les vies públiques llavors existents, que relacionem seguidament:

Noms de carrers i places

1716	2003
Carrer dels Bous Placeta del Carme Carrer de l'Hospital La Placeta Carrer del Forn Carrer Major Plaça Major Carrer d'en Rull Carrer d'en Sopa Carrer Sant Agustí Carrer del Mar Carrer Codina Carrer d'Ullà	Carrer del Carme Plaça del Rei Carrer de l'Hospital Plaça de Pere Rigau Carrer Negre Carrers Major i de l'Església Plaça de la Vila Carrers del Teatre i de Joan Batlle i Planas Carrer del Dr. Valentí Carrer de Sant Agustí Carrer del Mar Carrer de la Codina Carrers d'Ullà i de Primitiu Artigas

No identifiquem on se situava el carrer de l'Estudi, ni tampoc la placeta del Forn, de la qual només sabem que estava prop del carrer Major. Cal anotar que molts vials eren considerats com a travessies i se'ls coneixia per aquest nom.

A la plaça Major existia una font pública alimentada per la mateixa mina d'aigua que ara arriba a la font de la capella de Sant Antoni, on es desvià l'any 1725. En un acord del Consell de la Universitat del 27 de desembre de 1654 es diu: "en la plaça pública de la vila hi ha una font molt gran la qual ocupa molta part de dita plaça".

En l'esmentat cadastre es relacionen un total de 356 cases, la gran majoria de les quals destinades a habitatge, encara que, excepcionalment, consta algun corral i paller independent.

Les comunicacions

Aquells habitants de Torroella forçosament feien una vida més reclosa que no actualment. Els camins eren estrets i de terra, cosa que dificultava el transport, sobretot durant l'hivern i els períodes plujosos. Els mitjans de transport eren els carruatges de característiques variades tirats per cavalls o bous.

A tot això, cal afegir-hi la inexistència de pont sobre el riu Ter, ja que el que inicià Bernat Gireta l'any 1278, malgrat successives reparacions al llarg dels anys, havia caigut i ja no el referen. És evident que més d'una vegada s'hauria intentat construir un nou pont. Durant els anys d'aquest estudi hi ha constància, per un rebut de data 12 de gener de 1713, que el Consell feu un pagament "a la guarnició de la present vila per quant feren el pont de fusta en el riu Ter", però cal suposar que fou obra de curta vida.

Contràriament, el port de l'Estartit era un gran mitjà de comunicació marítima, específicament per al trasllat de vi i cereals a Barcelona i altres indrets.

La demografia

Torroella tenia llavors uns 1.900 habitants. Les males collites causades per condicions climatològiques desfavorables, plagues de llagostes o altres causes, ocasionaren períodes de fam. Això, unit a les epidèmies, especialment la pesta, i les guerres tan freqüents, fou la causa que la demografia no avancés. Era un problema general de Catalunya, que venia de lluny i que no pogué solucionar la immigració francesa durant un parell de segles.

La segona meitat del segle XVII, i fins a l'acabament de la Guerra de Successió (1714), l'Empordà fou lloc de pas i estada de tropes, especialment franceses i espanyoles, que foren una minva per a l'economia dels pobles. Amb intimidació i amenaces obligaven a pagar el seu allotjament i a mantenir els soldats, dones i fills que seguien la tropa, així com els animals dels exèrcits. Quan marxaven d'un poble, hi entrava algun altre exèrcit i a vegades n'allotjaven més d'un.

Gràcies a la documentació de l'Arxiu Parroquial podem veure que, en general, eren anys de bona natalitat, però també d'elevada mortalitat. Per exemple, l'any 1714 foren batejats a la parròquia un total de 76 infants (41 nens i 35 nenes) en una població que no arribava als dos mil habitants. Estava ple de gent vídua que generalment es tornava a casar. Moltes mares que perdien els fills acabats de nàixer anaven a servir de dides a altres famílies o a l'Hospital de Santa Caterina, de Girona, que llavors feia funcions d'hospici.

L'esperança de vida era baixa. Les persones de cinquanta anys es consideraven velles. El cadastre d'homes de l'any 1724, on s'expressava l'edat de cadascun, ens permet fer la següent relació d'homes de més edat de la vila:

Edat	Total
De 61 a 70 anys	22
De 71 a 80 anys	3
Més de 80 anys	1 (81 anys)

Cal anotar que els quatre més vells són catalogats en el mateix cadastre com a pobres de solemnitat, cosa que demostra la penúria d'aquella vellesa.

El repàs que hem fet en els llibres de baptisme de l'Arxiu Parroquial ens ha permès comprovar que el nom més usual entre els nois era el de Josep, i entre les noies els de Maria i Caterina. Quant als cognoms, els més repetits entre els anys 1701 i 1710, foren els següents per l'ordre que s'indica:

1.- Planas	4.- Busquets	Viola
2.- Costa	Ferrer	6.- Carbonell
Parés	Paretas	Coll
Ros	5.- Berenguer	Clergas
3.- Martí	Pujol	Fuster
Quintana	Roca	Pagès

Tots aquests cognoms corresponen a llinatges catalans. La major part fan referència al relleu i aspectes del terreny així com a plantes i flors (Planas, Costa, Parés, Quintana, Busquets, Roca, Viola, Pujol, Coll) i també a càrrecs i oficis (Ferrer, Clergas, Fuster, Pagès).

Al llarg del segle XVIII la demografia canvià de signe i va augmentar la població. L'any 1787, Torroella ja tenia 2.582 habitants.

Composició del poble

Segons estudis fets en localitats semblants a Torroella, l'activitat rural ocupava quasi el setanta-cinc per cent del percentatge d'oficis dels homes, els artesans voltaven el quinze per cent i el comerç oscil·lava entre el dos i cinc per cent.

Teníem interès per elaborar estadístiques a partir dels llibres de defuncions parroquials, però bona part de les partides consultades no consignen l'ofici del difunt i, per tant, s'ha descartat aquesta via, per evitar resultats incorrectes. Preferim utilitzar el cadastre personal de 1724, on es relacionen els homes caps de família. Estaran sense avaluar els fills, criats o aprenents que depenien d'ells, i tampoc hi figuren eclesiàstics ni militars, que estaven exempts de censar-se. La relació és la següent: Aquells ciutadans encara vivien sota una estructura de caire feu-

Jornalers	46	Sabaters	3
Jornalers que sols vivien del jornal	39	Fusters	3
Masovers.....	27	Pagesos masovers.....	3
Pagesos propietaris.....	12	Doctors en Dret	2
Pobres de solemnitat	12	Doctors en Medicina.....	2
Ciutadans honrats de Barcelona....	8	Apotecaris	2
Pescadors	6	Carreters.....	2
Cirurgians	5	Teixidors de cànem.....	2
Hostalers	4	Botiguers.....	2
Adroguers	3	Notaris	2
Sastres	3	Flequers	1

dal. Estaven sotmesos al pagament de censals, lluïsmes, delmes i altres manifestacions pròpies d'aquell règim.

Al llarg del segle XVIII començà a produir-se el trasllat de famílies benestants als caps de comarca, especialment Girona i Figueres. Allí podien practicar una vida social més intensa i relacionar-se amb els grups dominants, cosa que també facilitava la concertació de matrimonis econòmicament avantatjosos. Al poble deixaven un administrador que cobrava les rendes i ells només apareixien en dates concretes. En el cas de Torroella, marxaren cap a Girona els Carles (1772) i la família Pastors.

La posició social de la dona era secundària. Tenia cura de la llar i dels nombrosos fills que procreava, encara que en bona part morien aviat; gràcies a ella la demografia no minvava. Era totalment aliena a les decisions col·lectives; així, en les actes dels llibres de conclusions es parla de "la Universitat dels homes de la vila". Entre la paperassa oficial només apareix de tant en tant alguna vídua a reclamar drets del seu marit mort. En els llibres de defuncions de la parròquia, les partides corresponents a dones no fan referència al seu ofici, llevat d'alguna minyona o majordona. Malgrat tot, entre el personal de la Universitat, figurava la Mariana Escuder a qui es retribuïa cada any per "manxar l'orgue i tocar l'oració" o més gràficament "per manxar i tocar l'esquetlleta de l'oració de les ànimes".

Cultura i ensenyament

En general, la societat d'inici del segle XVIII era majoritàriament analfabeta, i les noies quasi no tenien cap aprenentatge, llevat de les filles de cases benestants que disposaven de mestres particulars.

A Torroella, com en altres poblacions privilegiades, creiem que bona part dels nois rebien una formació elemental. Cal considerar que la congregació dels agustins, dedicada a l'ensenyament, portava molts anys a la vila. A més, la Universitat, ja des del

segle XVII, disposava d'un edifici destinat a estudi públic, on els mestres que contractava ensenyaven a llegir, escriure, regles de gramàtica, doctrina cristiana i les nocions més elementals de matemàtiques.

Les llargues vetlles d'hivern facilitaven la transmissió de coneixements dins de la família. Aquest dibuix de Joan Fuster mostra una antiga llar on es veu, junt a la xemeneia, el forat dels fums que donava al carrer; quan el foc tirava el tapaven amb un sac.

El cadastre municipal de 1724, quan relacionava els caps de família acostumava a citar els fills que tenien i anotava la seva edat, així com el fet d'anar o no a estudi. Això ens permet comprovar el nivell d'escolarització, encara que sigui sobre una mostra parcial, car segurament no els citava a tots ni tampoc hi figuraven les noies ni els fills de criats i altres persones que vivien sota dependència, els quals, sens dubte, tindrien una escolarització inferior. El resultat és el següent:

Edat dels nois	Anaven a estudi	No anaven a estudi
3 anys	 2	 8
4 "	 6	 12
5 "	 5	 1
6 "	 7	 0
7 "	 8	 1
8 "	 8	 0
9 "	 7	 2
10 "	 4	 1
11 "	 4	 0
12 "	 3	 1
13 "	 2	 5
14 "	 3	 2

En tot cas, el quadre estadístic ens permet arribar a unes consideracions generals:

- A tres i quatre anys ja es podia anar a l'escola, encara que la majoria no ho feia.
- Entre cinc i dotze anys l'escolarització era elevada, pocs nois es quedaven a casa.
- Superats els dotze anys, l'assistència a l'escola disminuïa, segurament per començar a treballar.

Passada l'edat escolar, es llegia poc. Una biblioteca dotada amb quaranta o cinquanta volums es considerava important. Pensem que, entre les valuoses, la de Sant Pere de Roda disposava d'uns mil llibres i la de Vilabertran en tenia un centenar. A casa nostra existia la biblioteca dels agustins, feta al llarg de molts anys, el contingut de la qual es desconeix. Però sabem que amb motiu de l'exclaustració (1835) els llibres foren dipositats a l'Hospital en tan males condicions que acabaren devorats per les rates; només se salvaren els exemplars recollits per algun particular.

En bona part la transmissió de coneixements es feia dins de la mateixa família. Durant les llargues vetlles d'hivern, els avis

repetien el que tantes vegades havien escoltat dels seus avantpassats.

La gent parlava en català i en aquesta llengua es redactaven els documents de les nostres institucions. La presència del castellà es reduïa a una part del món literari i a l'entorn aristocràtic. El llatí encara continuà en els estudis superiors fins a la segona meitat del segle XVIII, però l'any 1703, Narcís Julià, professor torroellenc de l'Estudi General de Girona, deixà el llatí i impartí les classes només en català; fou el primer professor universitari d'Europa a utilitzar la llengua vernacle.

El prestigi musical de la vila es concentrava en la Capella de Música de la parròquia, dirigida en aquells anys per Pau Ribas, que provenia de l'església dels Sants Just i Pastor, de Barcelona. Per la reputació d'aquest músic, i vetllant per la seva continuïtat en el càrrec, el Consell de la Universitat acordà el dia 16 d'agost de 1713 que per no poder sostenir-se amb la retribució del benefici de Sant Francesc, se li donarien cada any vuit quarteres de blat i tres quintars de raïms de les finques de la Devesa i la torre Ponsa.

Sabem per la consuetud que formava part de la capella un cor de veus blanques, anomenat Escolans del Cor, on cantaven nens de la vila que rebien ensenyament musical del mateix mestre de capella. Aquest fet evidència que a la població hi residia gent amb certa formació musical.

Era costum a les viles empordaneses celebrar balls a la plaça pública en diades de festa. Entre les danses més usuals sobresortien el contrapàs, les corrandes, la farandola, el ball dels confits, etc. Les cases de l'aristocràcia local celebraven els saraus i les recepcions als edificis propis, que acostumaven a disposar d'algun instrument musical.

Per la documentació consultada es difícil afirmar que en aquella època hi hagués a la vila cap cobla d'aquelles de tres o quatre músics. Generalment, amb motiu d'alguna celebració venia la cobla de Joan Cargol, o Caragol, passamaner de la Bisbal, que molts anys acudí a l'aplec de Santa Caterina. La Universitat

contractava algun músic per fer ballar els gegants per la Festa Major o en altres diades. Així consta en un rebut de l'any 1707, que paguen "A Josep i Francesc Pardines i als músics que toquen per fer ballar els gegants", expressió que ens pot fer pensar que es tractava d'una cobla, encara que no diu d'on eren; en canvi, l'any 1713, el rebut expressa un pagament a "Josep Ros i Pere Saballs, de la present vila, per haver ballat els gegants i haver sonat el dia de Corpus"; aquí ja es parla de músics de Torroella, que possiblement portaven algun altre company, ja que la retribució fou la mateixa que s'abonà a Josep i Francesc Pardines.

Evolució econòmica

En parlar de demografia hem al·ludit a unes causes negatives (epidèmies, presència de tropes, climatologia desfavorable, etc.) que òbviament perjudicaren l'economia de la vila, centrada en l'agricultura tradicional. Fou a principi del segle XVIII quan s'inicià un canvi de signe. Terrenys fins llavors ocupats per llacunes i aiguamolls es destinaren al conreu agrícola, a la vegada que es diversificaren els cultius, cosa propiciada, en bona part, pels productes que arribaven d'Amèrica, com la patata, el blat de moro i altres.

A Torroella, a més de vi, oli i blat, ja feia dècades que es conreava l'arròs, que entrà en forta expansió al llarg del nou segle. Andreu Sàbat, en el seu llibre sobre Santa Caterina (1672), ja deia "És terme que si cull molt arròs..." i pels llibres de conclusions sabem que ja es plantava a la finca de les Deveses, propietat del comú. El cultiu de l'arròs no comportava la desaparició d'altres explotacions, sinó l'aprofitament de terrenys improductius. Però l'embassament incorrecte de les aigües a les plantacions d'arròs creà una situació general d'insalubritat, caliu de discòrdies i avalots entre partidaris i detractors del seu conreu.

Els pagesos relacionats en el cadastre de 1724 quasi tots llauraven amb un parell de bous; només cinc d'ells manifestaren de

fer-ho amb mules i un amb un parell de vaques. Els bous menjaven qualsevol pastura, mentre que les mules s'alimentaven amb gra.

Encara que existia una intensa activitat agrícola pels aspres, ja no es pot parlar d'una ramaderia intensa al Montgrí, com succeïa a l'edat mitjana. Es tenien uns quants animals que complementaven les explotacions agrícoles i que segons el cadastre de 1724 es resumien en els següents:

Cavalls.....	12	Eugues.....	36
Mules.....	22	Juments.....	31
Bous i vaques	116	Bacons.....	15
Ovelles.....	659	Anyells.....	104
Moltons i primals..	422	Cabres.....	130
Cabrits.....	70		

Com es veu, en l'anterior relació no hi figuren els animals de pati (conills, gallines, ànecs, etc). Una part del bestiar es destinava al transport i a treballs agrícoles i la resta el formaven majoritàriament animals ovins, mentre que el porcí era molt residual. Anotem, però, que el cadastre de 1724 tenia caràcter tributari i fou fàcil amagar molts caps, però en tot cas serveix per avaluar proporcions i tendències.

L'activitat pesquera tingué gran importància en els dominis del comtat d'Empúries i significà el creixement de l'Escala al llarg del segle. En el cas de Torroella, fou una activitat secundària; el 1724 només sis caps de casa s'inscriuen com a pescadors, dels quals quatre tenien llaüt propi. La Universitat obligava els pescadors foranis a obtenir llicència per pescar o corallar en el mar que tenia com a propi. Repassant els llibres del clavari trobem anotacions com aquesta: 12 de gener de 1710 "cobrat a Joan Ros, de Begur, llicència per a corallar en el mar de la present vila". Hi consten moltes altres llicències a favor de pescadors de Begur i l'Escala. En un escrit del 10 d'octubre de 1704 es relata que uns pescadors de l'Escala pescaren sense permís dins de la

baronia de Torroella, prop del Ter, i s'aixecà acta notarial inventariant les pertinences i els estris de les barques, que portaven sardina.

En l'àmbit local hi havia estabilitat monetària. Es comprova que la Universitat pagava els mateixos sous d'un any a l'altre. El control que la primera institució local exercia sobre la venda de productes bàsics (fleca, carnisseria, taverna, etc.) i sobre alguns serveis (ensenyament, la barca del Ter, entre d'altres), que cedia en arrendament, comportava la taxació de preus i marcava el bon servei. El 20 d'abril de 1707, el Consell arribà a un acord amb el tallador sobre els preus de la carn, i s'establí que "si cobra més, caiga en pena de 60 sous aplicadors a l'obra de l'Església". El 7 d'octubre de 1708, en arrendar el pou del glaç, obligà a tenir proveïda contínuament la vila de glaç o neu "des de la vigília de Pasqua de Resurrecció fins el dia de Tots Sants".

El mercat tenia també les seves normes, amb unes mesures i pesos propis que diferien d'altres localitats. El mostassaf era l'encarregat de controlar-ho i vetllava per la qualitat del producte, pel bon pes i per la mesura justa.

L'empenta econòmica del segle XVIII, tan visible en la construcció de cases o en les mostres d'art barroc que emplenà els altars de les nostres esglésies i capelles, no assolí continuïtat. Aquells torroellencs en tingueren prou amb un relatiu benestar, sense pensar gaire a llarg termini, tal com feren altres poblacions que desenvoluparen la manufactura i afavoriren la incipient industrialització.

L'organització col·lectiva

A mesura que el poble anava obtenint llibertats i privilegis en un entorn feudal, fou necessari estructurar la vida col·lectiva. Quan Bernat de Santa Eugènia concedí privilegis als habitants de Torroella, l'any 1268, vuit prohoms representaven el comú. Era lògic, per tant, que Pere el Gran concedís l'any 1283 al conjunt o universitat de ciutadans de cada població la facultat d'ordenar

els seus interessos comuns mitjançant un règim assembleari que a la llarga prengué un caire més representatiu, sobretot en les localitats grans. Aquella universitat de ciutadans fou l'autèntic motor de la vida local fins que Felip V imposà un model nou.

Exposem així com s'organitzava Torroella durant els anys immediatament anteriors a les reformes del primer Borbó, fent breu referència a les institucions més significatives.

La Universitat

El primer de gener de cada any, els homes caps de casa de la vila eren convocats a so de trompeta a la casa comuna, a fi d'assistir al nomenament dels seus representants per un període anual. Ja s'havia acabat l'antiga elecció directa "a majors veus" i es feia pel sistema d'insaculació, que consistia a extreure "a sort de rodolí" una bola de cera amb un nom a l'interior, d'entre les dipositades en una bossa per a cada càrrec. Aquest sistema permetia el control dels senyors i la monarquia, amb dret a veto d'algun nom.

En la major part de les poblacions l'elecció es feia a la plaça pública o a l'església, i en algun cas al cementiri, però a Torroella s'utilitzava la casa del comú (actual edifici de l'Ajuntament) i si alguna vegada estava ocupada per les tropes, s'anava a la capella de Sant Antoni o al convent dels Agustins.

Cada any es nomenaven unes trenta persones que formaven plegats el Consell dels Trenta, encapçalats per tres cònsols que portaven la gestió ordinària, mentre les decisions del Consell es reservaven per als assumptes més importants. La representació de la Universitat l'exercia el cònsol primer o cònsol major. En la mateixa reunió es nomenaven el clavari, amb funcions de tresorer, els oïdors de comptes, que controlaven i aprovaven els comptes del municipi, i el mostassaf, encarregat dels mercats, pesos i mesures, entre d'altres funcions.

Per les festes i actes solemnes, els tres cònsols vestien gramalla i gorgera. La gramalla era una túnica llarga fins als peus que en algunes localitats simbolitzava la dignitat municipal. A Torroella

segurament hi portaven algun distintiu, així ho indica un pagament del 1710 per "deu pams de domàs carmesí per insígnies dels senyors Cònsols". També figuren compres "per ventalls i guants de la Universitat". Tota aquesta indumentària desaparegué amb les reformes de Felip V.

Per la seva part el Consell, designava directament diversos servidors públics, entre els quals esmentem:

- El secretari, que era un dels notaris que exercia a la vila.
- Els mestres de l'estudi municipal, els quals rebien una retribució pública que complementaven amb el pagament dels alumnes, sempre en quantitats taxades segons la mena d'ensenyança.
- El verguer, que acompanyava els representats de la Universitat en les festes solemnes, portant un bastó o verga, a la vegada que complia les seves ordres. Vestia alguna distinció pròpia del càrrec, puix consta un pagament per adobar la seva gorgera (1707).
- Al carter se'l pagava "pel treball de portar les cartes" i un rebut de l'any 1703 concreta "per portar les cartes a Girona". Segurament es tractava d'un repartidor de correspondència que de tant en tant anava a Girona; així ho fa entendre el pagament de dietes que efectuava el Consell a favor d'altres persones per traslladar els seus escrits i documents a les autoritats de fora. Tampoc podem valorar massa l'eficàcia d'aquell servei públic, ja que algun carter en cobrar la seva retribució feia constar que no signava per no saber escriure.
- Els obrers els designava el Consell amb la finalitat de treballar en l'obra de l'església, l'hospital o l'ermita de Santa Caterina.

També es té constància del cuidador del rellotge, del manxador de l'orgue i d'algun altre.

Examinada l'anterior relació de càrrecs i oficis que servien a la col·lectivitat, és fàcil deduir que les competències de la Universitat eren reduïdes, sobretot en la prestació de serveis públics. Consistien en la defensa dels privilegis davant els agents

reials, la conservació de les muralles, la lluita contra abusos de la tropa forana, preservar el patrimoni comú, tenir cura dels serveis prestats en forma directa, vigilar el bon compliment dels serveis arrendats, etc.

Els ingressos ordinaris de la Universitat es limitaven a les rendes obtingudes amb les pròpies finques i amb els arrendaments dels productes bàsics i serveis de disposició exclusiva, com les tavernes, el pou del glaç, les fleques, la venda de carn i de peix fresc, la barca del Ter, etc., que cada any es llogaven segons un plec de condicions que s'havien de respectar. Quan els ingressos ordinaris no cobrien la despesa es recorria al crèdit o s'imposaven "talls" a la ciutadania, consistents quasi sempre en el pagament de quantitats alíquotes sobre la producció.

El patrimoni immobiliari que llavors tenia la Universitat es concretava en les següents propietats:

- La gran finca de les Deveses amb tres edificis habitatge
- La torre Ponsa i terres adjuntes
- Les restes del que fou palau del Mirador
- La casa del comú a la plaça de la Vila
- El pou del glaç, situat al límit nord del Mirador
- Dues tavernes o hostals
- Dues fleques

La parròquia

La població era creient en la seva majoria. Als pobles petits el clergat acostuma a ensenyar les primeres lletres als minyons, suplint així la manca de mestre; però a les localitats més grans la seva funció es concretava en el servei religiós i litúrgic.

La reglamentació de les parròquies es recollia en la consuetud o text on constaven les normes i costums fixades al llarg dels anys. La consuetud de Torroella, escrita tota en català, data de l'any 1757, però creiem que fou una recopilació de normes anteriors, tal vegada redactades en llatí. Dedica bona part a concretar els deures de cada càrrec i es divideix en capítols que regulen la capellania, la doma, el diaconat, el mestre de capella, etc. Un

capítol interessant és el referent a les processons, on es comprova que a més de les encara recordades (Setmana Santa, Corpus, Sant Genís), se'n celebraven també per Sant Sebastià, Sant Pere, la Candelera, Santa Creu i Sant Pere Màrtir, entre d'altres; en total 15 processons l'any, a més de les populars a Santa Caterina. L'itinerari era sempre el mateix: es baixava pel carrer Major fins al final i es pujava pel carrer Hospital, salvant les de recorregut més curt.

Les funcions litúrgiques havien de ser nombroses i solemnes, vist l'elevat nombre de preveres al servei de la parròquia i l'existència d'una Capella de Música molt reconeguda. Així la consuetud, quan parla dels organistes, recorda que "sempre han acostumat a tocar tots els diumenges i festes de l'any; i los dies de Sants Dobles; i així mateix sempre que se cantien Matinas, tocar el Orga als Imnes, al Tedeum, als Cantichs del Benedictus, Magnificat de Vespres i Nunch Dimitis de Completas; i lo Salm del Misericordias Domini, a las Matinas de Nadal. I així mateix tocar tots los dissabtes a la Salve, com és de antich costum, i haverho vist practicar aixís los residents vells".

Juntament a la religiositat orientada pel Bisbat, seguint les indicacions del Concili de Trento, els pobles vivien també altres manifestacions més populars i tradicionals, com eren les romeries i aplecs, centrades moltes vegades a l'entorn d'una capella o ermita. A Torroella, llegint l'obra d'Andreu Sàbat, es constata la gran devoció del poble a Santa Caterina, a la qual es demanava intercessió per evitar la fam, la pesta, en casos de malaltia o accident i tants altres. Els donatius a l'ermita eren generosos i es participava massivament en els actes litúrgics en honor de la santa. El dia de l'aplec es pujava en processó amb la comunitat religiosa i la Capella de Música, i usualment hi participava alguna cobla.

La retribució del clergat procedia, sobretot, dels drets que percebien per administrar els sagraments, drets que en alguna parròquia estaven regulats amb gran detall. En aquell temps encara s'ingressava el delme o imposició del deu per cent sobre productes de la terra destinat al manteniment del clergat, tribut que a Torroella no sabem l'abast que tenia puix amb el

pas del temps fou objecte de pactes i alienacions; indiquem, però, que en el cadastre de 1716 s'inscriuen com a decimadors el rector, el domer i l'ostentor del benefici del diaconat, i actualment encara es localitza algun terme o fita de finca rústica amb la inscripció indicativa que aquella propietat pagava delme.

Aquest terme de pedra
indivava que la finca
estava subjecta al
pagament del delme.
(Foto J. Casadellà)

Moltes vegades la Universitat col·laborava amb la parròquia i l'ajudava, cosa lògica vist l'ambient religiós que es vivia. Així, el 5 de febrer de 1713 el Consell acordà que "tots els marxants que els dies de mercat o fires tinguin parat a la plaça o altra part de la vila, paguin lo terratge als obrers de l'Obra de l'Església de la present vila". Segons els comptes del clavari, el 2 d'octubre de 1710 es pagà a "Pere Lafont, mestre de cases, i altres companys, per onze jornals de enllosar l'església de la present vila". Altres vegades es contribuïa en tasques més espirituals, i es feien càrrec, per exemple, del predicador de Quaresma, que el mateix Consell escollia. Les aportacions a favor de la Capella de Música foren estimables.

Encara que la benedicció del temple data de l'any 1609, durant el segle XVIII es construí la capella fonda, la sagristia, l'entrada de migdia i bona part de la façana principal. Fou una obra llarga i costosa que s'assolí amb l'esforç comú.

L'hospital

Bernat de Santa Eugènia, en atorgar testament l'any 1268, disposà una quantitat substancial per a la construcció d'un hospital a Torroella. Ignorem si aquella voluntat es portà a la pràctica, però bé creiem que l'origen del nostre hospital és remot i responia a la necessitat d'acollir les persones més desvalgudes i sense atenció familiar.

En la documentació de la visita pastoral de l'any 1511, el bisbe de Girona féu constar que l'hospital disposava d'una cuina i un dormitori per als pobres, quatre llits i una altra cuina per a l'hospitaler. Aquest breu inventari ens dóna idea de les limitacions d'aquell centre.

Al llarg del segle XVII, l'hospital tenia cementiri propi on s'enterraven immigrants i pobres; així es comprova en els llibres d'òbits de la parròquia. Llavors s'anomenava Hospital de Pobres de Jesucrist.

Fou a la segona meitat del segle XVII que començaren les obres a l'edifici que encara avui conforma la part antiga de l'immoble, obres que continuaren al llarg de tot el segle XVIII, aprofitant el bon moment econòmic. El ritme de la construcció es pot veure consultant les dades que figuren a les llindes de les portes del claustre.

Durant els anys que estudiem, la Universitat tenia una forta presència al centre benèfic. El Consell nomenava els obrers i administradors. L'any 1709 consta l'abonament "d'una pensió de censal de 40 lliures i 8 sous barcelonesos que la Universitat cada any paga a l'Hospital". Segons els comptes del clavari de l'any 1710, s'abonà l'import "d'un mallal de vi claret pels presoners napolitans a l'Hospital"; això fa pensar que la cabuda del centre havia augmentat, ja que acollia persones foranes a més dels pobres de la vila.

La Guerra de Successió. Posicionament de Torroella

El rei Carles II, el darrer dels Àustries, morí l'any 1700 sense descendència. En el seu testament deixava la monarquia a Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV de França. Tant Àustria com França havien aspirat a heretar la Corona espanyola amb dominis a les Índies i a altres indrets.

Felip V entrà a Madrid el 18 de febrer de 1701 i, a finals de setembre, vingué a Catalunya a jurar els privilegis i les llibertats. Encara que inicialment fou acceptat pel poble català, aviat provocà recels que creixeren per culpa de l'actitud prepotent i despòtica del virrei Velasco. Això motivà que Catalunya es posés majoritàriament al costat dels aliats (Àustria, Holanda i Anglaterra), reconeixent com a rei l'arxiduc Carles. Així començà la Guerra de Successió (1705-1714), en què lluitaren d'una part les forces aliades i de l'altra els exèrcits de França i Espanya.

Des de bon antuvi, Torroella es decantà per l'arxiduc Carles, a qui el Consell municipal anomenava "el Rei nostre Senyor", mentre qualificava de "tropes enemigues" els efectius espanyols i francesos. Al posicionament tan clar de la nostra Universitat cal sumar-hi l'actitud del clergat i dels religiosos agustins, així com d'algun senyor benestant, com Josep López i Ferrer, propietari de la casa Llobregat, edifici on posteriorment s'aixecà el Cinema Montgrí; fou ell un destacat defensor austriacista a l'Empordà, el patriotisme del qual el dugué a substituir el cognom López per Lopes.

Encara que no es produïren enfrontaments militars dins el terme de la vila, la presència de tropes d'un i altre exèrcit fou constant. Hem trobat documents dels soldats Palatins, la cavalleria espanyola, el regiment dels alemanys, el regiment de Vallejo, la cavalleria holandesa, el regiment de Clariana i, en moltes ocasions, la tropa del duc de Noailles. Tanta varietat no fa estranyar que el Consell aprovés (25 març 1711) que "les carns de les carnisseries s'hagin de vendre en tota moneda, tant d'Espanya com de França".

Imatge de l'arxiduc Carles, a qui el Consell municipal anomenava "El Rei nostre Senyor". (Publicat al llibre *Història de la literatura catalana*, vol 4)

La mobilitat dels exèrcits obligava el Consell a mantenir una vigilància permanent per preveure perills eventuais. En els comptes del clavari figuren pagaments de dietes "per anar a Banyoles a saber notícies", per "anar a Figueres a vigilar l'avanç de les tropes", per "anar a Figueres, Girona i Sant Feliu de Guíxols a saber notícies dels enemics".

Torroella contribuï a la guerra amb homes i diners afavorint les tropes de Carles III. Però, els altres efectius que es trobaven a la vila també reclamaren la més variada contribució; a més de diners, es prestà vi, carn de bou, faves, arròs blanc, ordi, blat, farina, palla, farratge, etc. També figuren anotats regals per als caps dels exèrcits, com el duc de Noailles, al qual fou lliurat glaç, mill, llenya, un porc i en diverses ocasions pollastres i vi moscat.

Les poblacions resistents a les demandes dels exèrcits s'exposaven a dures represàlies. El juliol de 1707, els francesos entraren a Torroella i s'emportaren presos els cònsols, el clavari i altres personatges de la vila, pels quals van demanar un rescat de 1.800 lliures. Foren reclosos al Portús, al castell de Bellaguarda i a Peralada fins al pagament de la suma exigida. La gran despesa que provocà la guerra mermà l'economia de la

vila. El 5 de desembre de 1712 s'acordà rebaixar en una tercera part els salaris dels cònsols, clavari i altres càrrecs.

Calia fer bon paper a tothom. L'any 1706, amb motiu de l'ocupació de Barcelona per l'arxiduc Carles, les forces borbòniques abandonaren la ciutat i Felip V es retirà cap a Perpinyà rodejat dels seus col·laboradors. Perseguits per les milícies austriacistes, travessaren el Ter prop de Torroella. Un d'aquells acompanyants, Honorat de Pallejà, que fou conseller tercer de Barcelona, relata en les seves memòries com el 25 de maig entrà a la vila: "Arribats a Torroella, de la qual vila jo n'era advocat, trobí al portal de la vila los jurats, los quals me feren moltes festes i lo jurat en cap me volia fer anar a allotjar en sa casa i en un mateix temps un capellà, dit Mossèn Bartomeu Barceló, me volia fer anar a la sua. I jo, considerant que los jurats estarien molt ocupats en donar allotjaments a tants generals i cabos, acceptí la oferta de dit mossèn Barceló i junts nos anàrem en sa casa. I dit dia sols arribaren en dita vila lo duc de Noailles i los de sa comitiva i lo rei i los demás se quedaren una llegua atràs...".

L'any 1710 es caracteritzà per la forta ofensiva de les tropes aliades, les quals recuperaren l'Aragó i el mes de setembre entraren a Madrid. La capital, tanmateix, estigué dominada només 50 dies. En una reunió del Consell (8 de novembre de 1711) es constatà que les mules que la Universitat de Torroella tenia al servei del rei Carles en la campanya de 1710 es perderen a la batalla de Castella.

En commemoració d'aquest important fet militar, a Torroella se celebraren les Festes de la Victòria amb una sèrie d'actes organitzats per la mateixa Universitat. Actuaren les cobles de Joan Cargol de la Bisbal i la de Rafel Planella d'Olot, així com el cantor Antoni Lizondo de Girona i dos companys més. La Capella de Música rebé la col·laboració d'Antoni Balcells, organista de Pals.

Ben aviat, tanmateix, començà una forta ofensiva francesa per les nostres terres, amb un exèrcit d'uns 18.000 soldats, sota el comandament del duc de Noailles. La ciutat de Girona capitulà el 24 de gener de 1711 i els francesos allotjaren bona part dels

seus efectius a l'Empordà. Torroella restà ocupada des de principis de 1711 fins als darrers dies de novembre. Els càrrecs de la Universitat no es pogueren renovar fins al 22 de març en una reunió celebrada a la capella de Sant Nicolau del convent de Sant Agustí.

L'abril de 1711 moria l'emperador Josep I d'Àustria; era nomenat hereu el seu germà, l'arxiduc Carles, el qual es retirà a Viena i deixà a Barcelona la reina Elisabet de Brunswick. Com era d'esperar, Anglaterra i Holanda canviaren d'actitud davant el perill que l'arxiduc Carles sumés als seus dominis els territoris de la monarquia espanyola. La falta de col·laboració de les forces aliades facilitaria les successives victòries de les tropes felipistes fins arribar a la caiguda de Barcelona el dia 11 de setembre de 1714.

Començà la gran repressió contra els catalans i l'exili dels austriacistes més destacats. Les institucions pròpies foren substituïdes per un règim generalitzat. Catalunya va perdre la seva autonomia.

La fidelitat de Torroella a l'arxiduc Carles tingué un preu elevat. Se li imposà, a manera de càstig, una contribució de 8.000 lliures, que no pogué pagar i hagué d'endeutar-se gravant la torre Ponsa.

Joan Radressa i Casanovas